

Etika športa v socialnoekološkem kontekstu*

✍ Milan Hosta



V tem prispevku bomo obravnavali etiko športa skozi koncept radikalne socialne ekologije. Nalašč smo izbrali bolj skrajno pozicijo, saj tako lahko lažje in bolj zgoščeno pokažemo na nekatere zablode naše družbe, pri čemer tudi del športne kulture ni izjema. S to izbiro, tako menimo, smo tudi presegli kulturni in etični pluralizem, ki v globalnem svetu ne more več ohranjati avtoritete in s pomočjo relativizacije odbijati vseh poskusov upora.

(Hitreje, višje, močneje!) ne more biti interpretiran kot osebni dosežek z vsemi kakovostnimi atributi udobnega življenja, če pa sistem zahteva soočenje z absolutnim. Reprodukcijska nacionalna identiteta, ki jo spodbuja mednarodno športno tekmovanje, ne deluje učinkovito v smeri promocije splošne človeškosti, ki si deli in gradi skupne temelje. Če so antični atleti izkazovali spoštovanje in hvaležnost za telesne sposobnosti bogu Zevsu, se sprašujemo, komu se klanjajo danes. Če šport pripomore k onesnaževanju družbenega in naravnega okolja in reproducira patologije sodobne družbe, potem se mu moramo upreti. Morda celo ugotovimo, če pričnemo vrtati v srž problema, da je vrhunski tekmoval-

ni šport zgolj simptom kapitalističnega imperija. Torej se bo način upiranja vrhunskemu športu prelevil v upiranje splošnemu konceptu in praksam, ki reproducirajo kapitalistični, šovinistični in imperialistični red.

“Da bi imeli jasnejšo predstavbo, lahko rečemo, da zahteve današnjega športa do telesa ne smejo prikrajšati telesnih zahtev po končani športni karieri.”

Vsi družbeni pojavi obstajajo samo zato, ker so jih ustvarili ljudje, pravi Holloway. Denar in država sta družbena produkta, kot je avtomobil. Avtomobil je avtomobil samo toliko časa, dokler ga uporabljamo kot avto.

“V kolikor ne spoznamo, da je sedanja potrošniška družba, katere struktura se vrti okoli brutalnega imperativa ‘rasti ali umri’, nevzdržno brezoseben in samodelujoč mehanizem, bomo za okoljske probleme še naprej po krivem obsojali tehnologijo kot tako in porast prebivalstva. Tako bomo zgrešili bistvene vzroke, kot so trgovina za profit, industrijska ekspanzija in identifikacija napredka s sebičnimi korporativnimi interesi. Na kratko, osredotočamo se raje na simptome gnusne socialne patologije in ne na patologijo samo. Naš trud pa bi potemtakem bil usmerjen k omejenim ciljem, katerih dosežek je bolj kozmetične kot pa kurativne narave.”¹

Zdrava pamet nam pove, da logika vrhunškega tekmovalnega športa ne pozna mere. Moto *Citius, altius, fortius!*



Foto: Petra Duhannoy



Foto: Peter Prebil

Enako je z denarjem, katerega pomen je stalno reproduciran v odnosih med ljudmi. Če nehamo reproducirati denar, kot ga poznamo sedaj, potem bo sicer še obstajal, vendar ne bo več denar v tem smislu. Če danes obstaja kapitalizem, to ni zato, ker so ga ustvarili v 18. ali 19. stoletju, temveč zato, ker je bil ustvarjen danes, ker ga znova ustvarjamo danes. Če ga ne bomo ponovno ustvarili jutri, ga jutri ne bo več. In če imamo moč ustvariti ga, potem imamo tudi moč, da prenehamo s tem. Samo če prepoznamo svojo odgovornost, lahko spoznamo tudi svojo moč. Ni namreč problem, kako prenehati s tako vrsto družbe, temveč kako jo prenehati reproducirati.² Tu namigujemo na vseprisotno tekmovalnost v športu, ki se je spustila že na raven prvošolčkov in jih sili, da sprejmejo svet po meri k produkciji in profitu usmerjenih odraslih.

En način utemeljevanja našega nasprotovanja vrhunskemu športu vodi v smeri povezovanja načel trajnostnega razvoja s trenutnim stanjem športa. Če rečemo, da zahteve današnje generacije ne smejo prikrajšati zado-

voljitve potreb prihodnje generacije, kaj to pomeni v športu? Da bi imeli jasnejšo predstavbo, lahko rečemo, da zahteve današnjega športa do telesa ne smejo prikrajšati telesnih zahtev po končani športni karieri. Etika maksimuma nam pravi, da potrebe in zahteve prihodnje generacije (jutrišnjega telesa) sploh niso vprašanje, ki bi si ga postavljali v tekmovalnem okolju. Tako razmišljanje je v takem okolju bolj ovira kot misel razuma. Logika vrhunškega tekmovalnega športa pravi, da je treba iz telesa iztisniti vsak atom energije, vsaj tistih, recimo, najboljših deset let, potem pa lahko uživaš do konca svojega življenja z dobičkom, ki si ga ustvaril v času tekmovalnj. To pa je seveda daleč od načel trajnostnega razvoja in sili socialne ekološke hriku.

“*Kaj vse se mora še zgoditi, da bomo pripravljene ustvariti nov svetovni red?*”

Podobno stanje občutimo kot vrstniški pritisk in sistemsko vsiljevanje tako imenovane konkurenčnosti, ki jo prenašamo mladi, ki naj bi se ravna-

li po navodilih sociokulturnih, ekonomskih, bioloških in drugih avtoritet (osredotočenje na kariero, razredne ekonomske zahteve primerljivosti, ustvarjanje družine in udobnih bivalnih razmer, trendovski slog vrstniškega življenja itd.). Na drugi strani pa se v zgodnji odrasli dobi oblikuje osebni življenjski nazor, ki je v informacijski dobi nujno globalen, ob tem pa se spopademo z neznoznimi protislovji. Spoznanja, da kot prebivalci razvitega sveta živimo na račun preostalega sveta, ni ravno lahko prebaviti. Logika napredka, ki prežema našo kulturo, ne kaže nikakršnih znakov, da bi premostili ta prepad. Prav nasprotno, še povečuje ga. In mi seveda pripomoremo k temu neznoznemu stanju – bolje proces. Gre za proces, razen če smo z našim razmislekom popolnoma zgrešili, ki vodi v katastrofalno stanje.

Pedagogika katastrofe

Pregled literature s področja filozofije športa kaže del obraza stroke. Iz izkušnje študija na fakulteti za šport vemo, da na drugih področjih športne

znanosti ni nič drugače, nekatere pa so sploh orientirane zgolj k usposabljanju za delovanje v obstoječem sistemu. Razumljivo je, da gre večinoma za re-kreacijo in re-produkcijo organizacije vrhunškega športa in obstoječih centrov moči. Tudi diskurz pri izobraževanju športnih pedagogov, šolskih učiteljev ni mnogo drugačen in ocena pri športni vzgoji ter sodelovanje na šolskih športnih tekmovanjih le poseblja tekmovalno naravnano ideologijo dosežka in stalnega napredka. Fascinacija in identifikacija sta aduta, s katerima se vrhunski tekmovalni šport ponaša in na račun te moči vabi v svoje okrilje. Notranji konflikt oziroma dvoličnost športne znanosti lahko razkrijemo s trendom naraščanja raznih športnih terapij, ki se razvijajo ob podpori visokotehnoloških programov skupaj s športnim marketingom in agencijami za človeške vire, da bi resocializirali, rehabilitirali, reintegrirali in rehumanizirali športnike. Kot bi trmasto želeli odpravljati simptome, pri čemer pa nismo sposobni ali pa

sistem, hkrati pa mu dovoljujemo, da še naprej obstaja. Kritiziramo učinke takih družbenih razmer, nismo pa se pripravljene odpovedati dobrinam, ki nam jih prinaša. Obravnavani smo kot podgane v poskusu kazni in nagrade. Ko si v kletki, ni druge opcije, razen da zavrneš alternativo kazni in nagrade in sploh ne sodeluješ. In šele to je prava opozicija. Tisti, ki med prvimi ne podprejo sistema, so tudi med prvimi prepoznani kot neveljavni. In ko določeno število posameznikov postane neveljavnih, se celoten poskus izjalovi, postane neveljaven in cilj upora je dosežen. Razen če podgana prej pogine od lakote, na kar računa sistem.

“Zdi se, da ne obstaja kvantitativna meja resnosti poškodbe, ki bi določala didaktično merilo in potegnila ključno potezo, preden je škoda prehuda.”

Sloterdijk⁴ pravi, da se upanje, ki pravi, da se lahko naučimo prav v zadnjem hipu najslabšega možnega scenarija, komaj kaj razlikuje od obupa nad našo zmožnostjo učenja nasploh. Kaj vse se mora še zgoditi, da bomo pripravljene ustvariti nov svetovni red? Z besedami Sloterdijka: kako velika mora biti katastrofa? Ali ni šport idealen primer take logike? Poškodba in proces rehabilitacije sta sprejeta kot del



Častna športna prisega organizatorjev:
Zavedamo se, da so športna tekmovanja pomembna stopnja v razvoju mladih športnikov. Zato postavljamo v ospredje spoštovanje med vsemi udeleženci, spodbujamo zdravo tekmovalnost, prijateljstvo in pozitivno vzdušje na tribunah.

Vir: www.sportikus.org

nočemo videti pravega vzroka bolezni. Obravnava te simptomatike je strokovno privlačna in izzivalna, hkrati pa prinaša tudi akademske reference in socialni kapital, ki ga je v vrhunskem športu na pretek. In, ne nazadnje, naš poklic zahteva, da se ukvarjamo s tem. Za to smo namreč plačani, in če nismo pripravljene sprejeti tega dela, potem ga bo opravil nekdo drug.³ Tako nekako deluje deklarirana športna akademska svoboda in mnogi se brez razmisleka avtomatično priklonijo nanjo. Naredimo vendar nekaj. Popeljimo zavedene k luči. Narobe! Tudi mi smo zavedeni in izkorišča nas

etosa prave tekmovalnosti. Številni športniki vedno znova premagujejo poškodbe in okvare zaradi pretreniranosti, ekstremnega, za rezultat prizadevajočega si pristopa, zaradi telesnega trka z drugim športnim telesom, vse do tiste zadnje športno usodne poškodbe. Zdi se, da ne obstaja kvantitativna meja resnosti poškodbe, ki bi določala didaktično merilo in potegnila ključno potezo, preden je škoda prehuda. Najbolj običajen odziv nam kaže, da se športnik zaveda tveganja, čuti naraščajočo napetost in ne zbere poguma, da bi se umaknil s steze in rekel: “Dovolj!” Ne, raje gre

naprej, tvega poškodbo, in ko se zgodi, slišimo besede odrešitve: “Saj sem vedel! Moral bi se ustaviti prej.” Da pa še enkrat pokažemo na avtoriteto športne tekmovalne kulture in mitologije, je ravno poškodba dokaz prave predanosti etosu in mnogokrat le še okrepi športno identiteto. Kdo pa bo verjel edinemu preživelemu bojevniku, ki se je iz bitke vrnil brez praske, da je res bil tam in da se je boril?

Odgovornost posameznika

Če smo zadovoljivo prepoznali in razkrili paradigmatike in sistemske manipulacije, se moramo po svojih najboljših močeh truditi, da ne reproduciramo stanja, kjer obstoječi centri moči jemljejo zrak in svetlobo podraščanju. Pri tem ne pričakujemo napredka na podlagi praporov in idealov, ki imajo vrednost samo v boju, kot pravi Nietzsche – jih bomo pa kot take uporabili kot obliže na ranah nosilcev nove ideologije. Kjer je še mogoče in bolj smiselno, je treba delovati korekturno na odnose in institucijo ter jih vpeti v mrežo globalne so-odgovornosti. Kjer pa okoliščine in posamezniki tega ne dovoljujejo, pa bomo uveljavili lastno voljo na svoj način. Pri tem nas vodita upanje in zaupanje. Prvo sloni na prepričanju, da imamo prav, drugo pa izhaja iz predanosti življenju. V tem duhu izvajamo tudi nacionalno kampanjo športnega obnašanja, o kateri lahko več informacij dobite na spletni strani www.sportikus.org. ■

Opombe:

- * Razmislek je bil prvič objavljen v knjigi *Etika športa: Manifest za 21. stoletje* (2007).
- 1. Bookchin, Murray (1993): *What is Social Ecology*. V: Zimmerman, M. E.; Englewood, Cliffs (ur.): *Environmental Philosophy: From Animal Rights to Radical Ecology*. NJ: Prentice Hall. Dostopno na: http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/bookchin/sococol.html.
- 2. Holloway, John (2005): *Prenehajmo ustvarjati kapitalizem [Stop Making Capitalism]*. *Časopis za kritiko znanosti*, 219, str. 131–141.
- 3. Nezaposlenost je varnostni ventil takega mehanizma.
- 4. Sloterdijk, Peter (2000): *Evrotaoizem: h kritiki politične kinetike*. Ljubljana: Cankarjeva založba.